

Η ΑΝΑΓΚΗ ΤΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Χρήστος Μουζακίτης

*Καθηγητής Κοινωνικής Εργασίας
στο Πανεπιστήμιο του Maryland
Διευθυντής ΣΕΥΠ του ΤΕΙ Πάτρας*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Πανεπιστημιακή εκπαίδευση των Κοινωνικών Λειτουργών, είναι ένα θέμα που έχει απασχολήσει τα τελευταία χρόνια τόσο την Πολιτεία, όσο και τον κλάδο της Κοινωνικής Εργασίας. Το ότι οι οποιεσδήποτε σκέψεις και ενέργειες δεν έχουν καρποφορήσει ακόμη, είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων και ιδιαίτερα του γεγονότος ότι η Πολιτεία δεν έχει ακόμη ουσιαστικά συνειδητοποιήσει την επιτακτική ανάγκη για Πανεπιστημιακή εκπαίδευση των Κοινωνικών Λειτουργών, που θα βοηθούσε την κατ' επανάληψη διακηρυχθείσα θέση της για την πραγματοποίηση του *Κράτους Πρόνοιας*.

Πιστεύω, ότι η ίδρυση μιας Πανεπιστημιακής Σχολής, μιας οποιασδήποτε Πανεπιστημιακής Σχολής, πρέπει να βασίζεται πάνω στις τεκμηριωμένες ανάγκες του κοινωνικού συνόλου. Είναι ακατανόητο για μένα, στην χώρα μας να ιδρύουμε Πανεπιστημιακές Σχολές Κοινωνικής Γεωγραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, λές και η χώρα μας αυτο που χρειάζεται αυτή τη στιγμή, είναι Κοινωνικοί Γεωγράφοι και Κοινωνικοί Ανθρωπολόγοι καθώς και νέες Ιατρικές Σχολές, όταν η αναλογία Ιατρού με κατοίκους, είναι ένας προς 300 άτομα, η υψηλότερη αναλογία στον κόσμο.

Κάθε αντικειμενικός παρατηρητής θα μπορούσε να διερωτηθεί πως είναι δυνατόν μια ανύπαρκτη ειδικότητα στην χώρα μας, όπως η Κοινωνική Γεωγραφία και η Κοινωνική Ανθρωπολογία, να παίρνουν θέση στην Πανεπιστημιακή εκπαίδευση και η Κοινωνική Εργασία με προϊστορία ύπαρξης στην εκπαίδευση και με οργανωμένο σώμα επαγγελματιών Κοινωνικών Λειτουργών, να αντιμετωπίζει αμφισβήτηση και απόρριψη του δικαιώματος να αποκτήσει Πανεπιστημιακό Status. Μια θέση στην ανώτατη εκπαίδευση που της έχει δοθεί προ πολλού στις περισσότερες χώρες, και ιδιαίτερα στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Πιστεύω, ότι η αμφισβήτηση και απόρριψη του δικαιώματος για Πανεπιστημιακό Status στην Κοινωνική Εργασία, δεν είναι μόνο αποτέλεσμα της περιορισμένης και στενής αντίληψης του ευρύτερου κοινού για το τι είναι Κοινωνική Εργασία και το τι είδους υπηρεσίες μπορεί να προσφέρει, αλλά κυρίως είναι αποτέλεσμα: πρώτον της άγνοιας ή και πολλές φορές της εσκεμμένης απόρριψης όλων αυτών των ιδυνόντων κάτω από την επίβλεψη των οποίων ευρίσκονται οι κοινωνικές υπηρεσίες και δεύτερον της περιορισμένης πρόσβασης για πληροφόρηση, ενημέρωση και τεκμηρίωση της ανάγκης για ουσιαστική αναβάθμιση της εκπαίδευσης των Κοινωνικών Λειτουργών στο Υπουργείο Παιδείας.

Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Νομίζω ότι είναι αναγκαίο, εάν ισχυριζόμαστε ότι η Πανεπιστημιακή εκπαίδευση, σε σύγκριση με αυτή που προσφέρεται σήμερα, είναι απαραίτητη για την Κοινωνική Εργασία, να εξηγηθεί το γιατί.

Πρώτα απ' όλα θα ήθελα να επισημάνω το γεγονός, ότι η Κοινωνική Εργασία είναι μια εφηρμοσμένη επιστήμη, που αντλεί γνώσεις και δεξιότητες, από διάφορους επιστημονικούς κλάδους, όπως η Ψυχολογία, η Κοινωνιολογία, η Ψυχιατρική, η Νομική και η Πολιτική Επιστήμη και που βασίζεται σε συγκεκριμένες μεθοδολογίες παρέμβασης, όπως αυτές της κοινωνικής εργασίας με άτομα ή κατά περίπτωση της κοινωνικής εργασίας με κοινότητες και τέλος της μεθοδολογίας της κοινωνικής πολιτικής και του κοινωνικού σχεδιασμού. Είναι μια επιστήμη που παρότι αντλεί γνώσεις και δεξιότητες από ένα μεγάλο φάσμα επιστημών, έχει αναπτύξει ένα δικό της χαρακτηριστικό γνώρισμα, που θα το έλεγα ανθρωπιστικό, αφού κύριος στόχος της, είναι η ευμάρεια του ατόμου μέσα στην κοινωνία και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο γενικά. Η Κοινωνική Εργασία δεν είναι μια μονομεριστική επιστήμη που αντιλαμβάνεται τον ανθρωπινό πόνο ή την ανθρωπινή μιζέρια, εάν θέλετε, η την ανθρωπινή δυσλειτουργικότητα από μια συγκεκριμένη σκοπιά, όπως συμβαίνει με άλλες ανθρωποκεντρικές επιστήμες, αλλά από μια πολύπλευρη θεώρηση που είναι κοινωνική, ψυχολογική, βιολογική και πολιτική. Το επίτευγμα αυτό της Κοινωνικής Εργασίας, είναι αυτό που της επιτρέπει τον χειρισμό πολλαπλών προβλημάτων, είτε αυτά έχουν σχέση με το άτομο ή την οικογένεια, είτε με την κοινότητα ή την κοινωνία γενικότερα.

Γι' αυτό η θέση του Κοινωνικού Λειτουργού, δεν εντοπίζεται σε ένα συγκεκριμένο χώρο, όπως για παράδειγμα του γιατρού, που είναι το νοσοκομείο ή η κλινική. Τον Κοινωνικό Λειτουργό τον βρίσκουμε παντού και στο γραφείο και στο σπίτι, και με το άτομο και με την οικογένεια, στο σχολείο και στον παιδικό σταθμό, στο νοσοκομείο και στο ψυχιατρείο, σε πλαίσια ατόμων με ειδικές ανάγκες, μέσα στην κοινότητα και μέσα στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο.

Η Κοινωνική Εργασία με αυτή την ευρύτητα σε γνώσεις και δεξιότητες και με αυτή την πολυδιάστατη τοποθέτησή της μέσα στον κοινωνικό χώρο προσφοράς υπηρεσιών, στην χώρα μας είναι ελλειπής και πολλές φορές ανύπαρκτη και υποτυπώδης. Σαν αποτέλεσμα αυτής της έλλειψης επιστημονικής κοινωνικής εργασίας έχουμε το φαινόμενο της ανυπαρξίας κοινωνικών υπηρεσιών, που οι επιπτώσεις του έχουν τραγικές συνέπειες πάνω στα άτομα, τις οικογένειες και την ευρύτερη κοινότητα.

Ας εξετάσουμε πιο συγκεκριμένα το σημείο αυτό, γιατί η κατανόησή του ίσως μας δώσει την απάντηση στο ερώτημα: Γιατί Πανεπιστημιακή εκπαίδευση για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς;

Ας πάρουμε σαν πρώτο παράδειγμα τις υπηρεσίες προστασίας του παιδιού, μια περιοχή για την οποία έχω σχετική γνώση. Γνωρίζετε ότι σήμερα στην Ελλάδα του 20ου αιώνα, και την Ελλάδα της ΕΟΚ, δεν υπάρχουν υπηρεσίες προστασίας του κακοποιημένου και παραμελημένου παιδιού; Είναι άξιον απορίας, πως η Πολιτεία που διατυμπανίζει το *Κράτος Πρόνοιας* να μην έχει κάνει στοιχειώδη βήματα προς την κατεύθυνση αυτή, όταν σε όλες τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και στις Ηνωμένες Πολιτείες έχουν κηρύξει Εθνικό συναγερμό πάνω σ' αυτό το πολύ σοβαρό πρόβλημα. Που είναι οι χιλιάδες των ειδικά εκ-

παιδευμένων κοινωνικών λειτουργών, που θα μπορούσαν να στελεχώσουν υπηρεσίες προστασίας του παιδιού και υπηρεσίες άλλες, όπως δικαστήρια και συμβουλευτικούς σταθμούς για τις οικογένειες των παιδιών αυτών;

Ένα δεύτερο παράδειγμα έχει σχέση με την θλιβερή διαπίστωση για τη χώρα μας ότι όσοι ψυχικά ασθενείς μπαίνουν στα δημόσια ψυχιατρεία, παραμένουν εκεί για το υπόλοιπο της ζωής τους. Αυτή η διαπίστωση ενεργοποίησε τελευταία πολλούς ιδύνοντες του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας και άλλους ονομαζόμενους «ειδικούς» να κάνουν δηλώσεις ότι για τις χιλιάδες των ψυχασθενών των ψυχιατρείων Δρομοκαϊτείου, Τριπόλεως, Θεσ/νίκης, Λέρου κ.λπ., πρέπει συστηματικά να επιχειρείται μετά την θεραπεία η κοινωνική τους επανένταξη, που θα μειώσει σε λιγότερο από μισούς τους ήδη υπάρχοντες τρόφιμους των ψυχιατρείων αυτών. Και το ερώτημα αμέσως εντοπίζεται στο ποιός θα πραγματοποιήσει την πολύπλοκη αυτή διαδικασία της κοινωνικής επανένταξής τους, που περιλαμβάνει συστηματική μακροχρόνια υποστηρικτική εργασία, εργασία με τις οικογένειές τους, δημιουργία χώρων διαβίωσης τους μέσα στην κοινότητα και δουλειά μέσω μικροομάδων. Αναμφίβολα όχι ο ψυχίατρος, λόγω της αποκλειστικά ψυχιατρικής του ειδικότητας, του απαιτούμενου μακρού χρόνου εμπλοκής με περιπτώσεις του είδους αυτού και λόγω του επαγγελματικού του Status, που δεν επιτρέπει να αφήσει το γραφείο του και να κατέβει στο επίπεδο της γειτονιάς και του φυσικού κοινωνικού χώρου των ψυχασθενών. Τότε ποιός; Ο κοινωνιολόγος ή η επισκέπτρια αδελφή; Ούτε αυτοί έχουν την ειδική εκπαίδευση για να κάνουν αυτό που με τόση ετοιμότητα διακηρύσσεται, την κοινωνική επανένταξη. Αυτή μπορεί να γίνει μόνο από ειδικά εκπαιδευμένους κοινωνικούς λειτουργούς του ψυχιατρείου που ανήκουν σε οργανωμένη κοινωνική υπηρεσία του χώρου αυτού.

Αυτή η κατάσταση που περιγράφω στα δύο πιο πάνω παραδείγματα, δεν είναι η εξαιρεση, είναι ο κανόνας και την βλέπουμε σε πρωτογενή και δευτερογενή πλαίσια Κοινωνικής Εργασίας, όπου υπάρχει: α) περιορισμένη ή παντελής έλλειψη κοινωνικών λειτουργών, β) έλλειψη οργανωμένων κοινωνικών υπηρεσιών που είναι ακέφαλες, όπως έχουν χαρακτηριστεί από δύο παλαιότερους συγγραφείς στο δέμα αυτό, ότι δηλαδή οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν έχουν διοικητική ταυτότητα και η εποπτεία και κατεύθυνση δίνεται από άτομα που είναι άσχετα με την κοινωνική εργασία και γ) έλλειψη ειδικών γνώσεων και ειδικής εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών που υπάρχουν στους χώρους αυτούς που ελαχιστοποιεί τις όποιες παρεμβάσεις τους στην προσφορά των ενδεικνυόμενων υπηρεσιών.

Την βλέπουμε την κατάσταση αυτή ακόμη σε τέτοιους χώρους όπως φυλακές και αναμορφωτήρια, όπου και εκεί το επίκεντρο δουλειάς του κοινωνικού λειτουργού δεν είναι μόνο η λύση συγκεκριμένων προβλημάτων και η προσφορά συγκεκριμένων υπηρεσιών, αλλά το ευρύτερο φάσμα της κοινωνικής επανένταξης των αποφυλακιζομένων από τα ιδρύματα αυτά. Το ίδιο ισχύει και για τους χώρους που φροντίζουν και εξυπηρετούν άτομα με ειδικές ανάγκες όπως διανοητικά καθυστερημένα άτομα, τυφλούς, κωφάλαλους κ.λπ. Κι ακόμα σε χώρους με άτομα της τρίτης ηλικίας και τέλος στον χώρο των ενόπλων δυνάμεων που είναι ο κατ' εξοχήν ξεχασμένος χώρος, αφού η κοινωνική εργασία εκεί είναι ανύπαρκτη.

Εδώ και δέκα χρόνια περίπου η κατάσταση αυτή είχε διαπιστωθεί και περιγραφεί από την Δόκτορα Καλούτση και την Κα Παπαφλέσσα, καθηγήτριες κοινωνικής εργασίας, σε ένα άρθρο που καταχωρήθηκε στο περιοδικό «Εκλογή» με τίτλο «Σκέψεις και προτάσεις

για την Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση Κοινωνικών Λειτουργών». Στο άρθρο αυτό επεσήμαναν τα εξής: Ότι η εικόνα που παρουσιάζει σήμερα η Κοινωνική Πρόνοια στην Ελλάδα, είναι καταθλιπτική. Οι διοικητικές δομές είναι δυσκίνητες, λείπει ο ενιαίος προγραμματισμός, λείπει ο συντονισμός υπηρεσιών, δεν υπάρχει επαρκής αριθμός ειδικευμένου προσωπικού «κοινωνικών λειτουργών» και αυτό που υπάρχει δεν χρησιμοποιείται ανάλογα με την ειδικότητά του.

Αυτά ελέχθησαν το 1977 και σήμερα η διαπίστωση αυτή είναι ακόμη επίκαιρη, γιατί τίποτα δεν έχει αλλάξει ούτε στις διοικητικές δομές των οργανισμών, που είναι τεταγμένοι να προσφέρουν κοινωνικές υπηρεσίες, ούτε στην ανεπάρκεια ειδικευμένων κοινωνικών λειτουργών, ούτε στην κατάλληλη χρησιμοποίησή τους στα πλαίσια εκεί που πιθανόν υπάρχουν κοινωνικοί λειτουργοί.

Είναι προφανές ότι υπάρχει μια αποτελμάτωση και στατικότητα σ' αυτό που λέγεται κοινωνική πρόνοια-κοινωνική εργασία. Το ερώτημα τίθεται γιατί αυτή η κατάσταση εξακολουθεί να υπάρχει αμετάβλητη την στιγμή κατά την οποία και η Πολιτεία διακηρύσσει την ανάγκη Κράτους Πρόνοιας και νέα προγράμματα δημιουργούνται, όπως τα Κέντρα Ψυχικής Υγιεινής.

Επειδή πιστεύω ότι οι λόγοι ή μάλλον τα αίτια είναι πολλά και διάφορα και έχουν σχέση με την επικρατούσα κατάσταση στην εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών, θα προσπαθήσω να απαριθμήσω μερικά τα οποία θεωρώ πολύ βασικά:

1. Η έλλειψη ουσιαστικής γνώσης για το αντικείμενο της κοινωνικής εργασίας απ' αυτούς που έχουν την ευθύνη για την εκπόνηση, λειτουργία και συντονισμό προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας. Για τους περισσότερους απ' αυτούς τους ιδύνοντες η κοινωνική εργασία δεν είναι τίποτε άλλο, από μια φιλανθρωπική πράξη ή μια βοηθητική ενέργεια, που η υλοποίησή της γίνεται μέσω λήψης κοινωνικού ιστορικού, χωρίς ιδιαίτερες γνώσεις. Και πέρα από αυτό, για τους πολλούς, υπάρχει ταύτιση της κοινωνικής εργασίας με την κοινωνιολογία, κάτι που όλοι μας καλά γνωρίζουμε, αφού πολλές φορές αν και επαναλαμβάνουμε να λέμε, ότι είμαστε κοινωνικοί λειτουργοί αυτοί σπεύδουν να μας πουν «εσείς οι κοινωνιολόγοι». Αποτέλεσμα αυτής της ταύτισης είναι και η εσφαλμένη εντύπωση ότι τόσο οι κοινωνιολόγοι όσο και οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να κάνουν την ίδια δουλειά, και μάλιστα οι πρώτοι καλύτερα, αφού έχουν πανεπιστημιακού επιπέδου δίπλωμα. Σαν κάτοχοι διπλώματος Ανωτάτης Σχολής, οι κοινωνιολόγοι και πολλές φορές άλλων ειδικοτήτων τίθενται επικεφαλής διοικητικών θέσεων και κατευθύνουν του κοινωνικούς λειτουργούς και παίρνουν αποφάσεις για προγράμματα κοινωνικής εργασίας. Ένα αντικείμενο για το οποίο ούτε γνώσεις, ούτε εκπαίδευση έχουν. Έτσι οι κοινωνικοί λειτουργοί κατά κανόνα αποκλείονται από διοικητικές θέσεις και περιορίζονται σε τυπικά καθήκοντα, χωρίς καμιά συμβολή στον κοινωνικό σχεδιασμό, εκπόνηση προγραμμάτων και τρόπων προσφοράς υπηρεσιών. Με άλλα λόγια είναι άφωνα μέλη ενός επαγγέλματος χωρίς ηγεσία στον εργασιακό χώρο.
2. Η στάση ορισμένων επαγγελματιών, όπως δασκάλων, νηπιαγωγών, ψυχολόγων και ιδιαίτερα γυμναστών, είτε από άγνοια για το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού, είτε από έλλειψη πίστης για την ποιότητα της εκπαίδευσής του και πολλές φορές από φόβο ότι μπορεί να υπεισέλθει σε περιοχές της δικής τους επαγγελματικής δραστηριότητας, είναι απωθητική που τον θέτει σε ένα ρόλο στείρο και αντιπαραγωγικό με μόνη ενασχόληση την υποβοήθηση στη λήψη κοινωνικού ιστορικού και ίσως στην συγκεκριμένη

προσφορά κάποιων υπηρεσιών. Η αντίδραση αυτή ιδιαίτερα από ψυχιάτρους με τους οποίους πολύ συχνά συνεργάζεται ο Κοινωνικός Λειτουργός και που προσπαθούν να παρουσιάσουν μια εικόνα παντογνωσίας, όσον αφορά όχι μόνο τις αιτιολογίες κάθε ανθρωπίνης συμπεριφοράς, αλλά και του τρόπου παρέμβασης, δέτει τον κοινωνικό λειτουργό σε ένα περιθωριακό ρόλο. Πιστεύω ότι η θέση αυτή στην οποία ο κοινωνικός λειτουργός απωθείται, οφείλεται κατά κύριο λόγο, στην χαμηλή εκπαίδευσή του. Πάντως δικαιολογημένα ή όχι αυτή η θέση που του δίνεται έχει αρνητικές επιπτώσεις στην αποτελεσματικότητα, τόσο των ψυχιατρικών πλαισίων, όσο και των κέντρων ψυχικής υγιεινής, αφού χωρίς την ουσιαστική συμμετοχή τους, τα πλαίσια αυτά ποτέ δεν θα λειτουργήσουν σωστά.

3. Η έλλειψη ουσιαστικής γνώσης για το επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας στο Υπουργείο Παιδείας, που είναι αντίστοιχη με αυτή που διαπιστώνεται στο Υπουργείο Πρόνοιας. Αναμφίβολα μέσα στα τελευταία 12 χρόνια έχουμε δείγματα μιας κάποιας ευαισθητοποίησης των ιδυνόντων στο Υπουργείο αυτό, αφού έγινε η ενοποίηση των διαφόρων ανεξάρτητων σχολών κοινωνικής εργασίας και η ένταξή τους στα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Πάντως η θέση αυτή του Υπουργείου Παιδείας, δηλαδή της ένταξης της εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών στα ΤΕΙ, είναι ένδειξη της περιορισμένης αντίληψης που οι ιδύνοντες του Υπουργείου αυτού έχουν για την Κοινωνική Εργασία, σαν εφηρμοσμένης επιστήμης και τον καταλυτικό ρόλο που μπορεί να παίζει σε όλες τις δομές των υπάρχουσών κοινωνικών υπηρεσιών και στη δημιουργία άλλων. Η στάση αυτή του Υπουργείου Παιδείας στέλνει ξεκάθαρα το μήνυμα σε όλους τους κοινωνικούς λειτουργούς αλλά και στις άλλες ειδικότητες, σε πείσμα των διεθνώς επικρατούντων αντιλήψεων για την πολυδιάστατη θέση της κοινωνικής εργασίας, ότι η εκπαίδευση που δίνεται σήμερα, είναι επαρκής. Οι επιπτώσεις της στάσης αυτής εξηγεί κατά ένα μέρος στασιμότητα και τον φθίνοντα ρόλο των κοινωνικών λειτουργών στην χώρα μας.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι ο παράγοντας του χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου των κοινωνικών λειτουργών είναι καθοριστικός, όσον αφορά τους ρόλους που παίζουν τα πρωτογενή και δευτερογενή πλαίσια στην παροχή υπηρεσιών, στην διοίκηση, στον σχεδιασμό και προγραμματισμό κοινωνικής πολιτικής. Επί πλέον η χαμηλή τους εκπαίδευση, που κατά κανόνα είναι χωρίς εξειδίκευση έχει αρνητικές επιπτώσεις στην αντίληψη όλων εκείνων με τους οποίους αμέσως ή εμμέσως πρέπει να συνεργάζονται και που ασυζητητί τους εγκλωβίζουν μέσα σε ένα ρόλο περιορισμένης δραστηριότητας. Σε αυτό θα πρέπει να προστεθεί η έλλειψη πληροφόρησης και γνώσης για τον ρόλο της Κοινωνικής Εργασίας από όλους τους φορείς, είτε αυτοί είναι στον τομέα υπηρεσιών, είτε στον τομέα της εκπαίδευσης.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ

Η εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών στην χώρα μας γίνεται στις τρεις σχολές κοινωνικής εργασίας στην Αθήνα, το Ηράκλειο και την Πάτρα που είναι εντεταγμένες στα αντίστοιχα ΤΕΙ των κόλπων αυτών. Στο πως λειτουργούν οι σχολές αυτές δεν θέλω να ενδιατριψω. Πάντως τολμώ να πω ότι η λειτουργία τους είναι προβληματική και λόγω έλλειψης υλικοτεχνικής υποδομής αλλά κυρίως λόγω της έλλειψης εκπαιδευτικών κοινωνικής

εργασίας που να πληρούν τα απαιτούμενα προσόντα του νόμου. Το πρόβλημα της έλλειψης εκπαιδευτικών ειδικότητας κοινωνικής εργασίας μέσα σε μια πενταετία το πολύ δεκαετία, θα είναι οξύτατο, αφού η παλιά «φρουρά» των εκπαιδευτικών θα έχει αποχωρήσει λόγω ηλικίας. Εκπαιδευτικοί ειδικότητας στην βαθμίδα του επίκουρου καθηγητή και καθηγητή δεν υπάρχουν και η προοπτική ότι θα υπάρξουν στο άμεσο μέλλον είναι περιορισμένη. Επίσης η πιθανότητα μετάκλησης Ελλήνων καθηγητών Κοινωνικής Εργασίας από Πανεπιστήμια του εξωτερικού είναι περιορισμένη για δύο λόγους. Πρώτον διότι ο αριθμός Ελλήνων καθηγητών στην κοινωνική εργασία είναι ελάχιστος και δεύτερον διότι αυτοί που πιθανόν θα είχαν την επιθυμία να επιστρέψουν δεν θα το πράξουν, όχι τόσο για την χαμηλή αμοιβή τους, όσο για τον υποβαθμισμένο ακαδημαϊκά χώρο εργασίας που είναι οι τρεις σχολές κοινωνικής εργασίας. Η ιδέα μετεκπαίδευσης αποφοίτων των σχολών κοινωνικής εργασίας δεν λύνει το πρόβλημα, απλώς αναβάλλει την λύση του.

Όσον αφορά τους αποφοίτους των σχολών κοινωνικής εργασίας θα πρέπει να τονισθεί ότι η κατάρτισή τους είναι γενική, χωρίς καμιά εξειδίκευση και ποιοτικά χαμηλή. Οι λόγοι είναι: α) η έλλειψη καθηγητών ειδικότητας κοινωνικής εργασίας, β) η έλλειψη βιβλίων και συγγραμμάτων στην κοινωνική εργασία και γ) η έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής που περιλαμβάνει την έλλειψη βιβλιοθηκών και εποπτικών μέσων διδασκαλίας. Πάντως, δύο ακόμη κύριοι λόγοι που έχουν σχέση με την ποιότητα των αποφοιτούντων κοινωνικών λειτουργών είναι: Πρώτον ότι το 85 % των σπουδαστών στην κοινωνική εργασία δεν έρχονται, γιατί θέλουν να γίνουν κοινωνικοί λειτουργοί, αλλά απλώς απέτυχαν στον στόχο τους, για να μπουν σε άλλες σχολές πανεπιστημιακού επιπέδου. Παραμένουν στις σχολές μόνο και μόνο για να πάρουν ένα δίπλωμα, χωρίς θέληση και ελάχιστη προσπάθεια μελέτης του αντικειμένου της κοινωνικής εργασίας. Δεύτερον η παρουσία των σπουδαστών αυτών σε ένα χώρο τεχνολογικής εκπαίδευσης είναι κάτι το πολύ παράξενο, που δυσκολεύομαι να καταλάβω, ακριβώς γιατί δεν μπορώ να κατανοήσω τι σχέση έχει το «τεχνολογικό» στην εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών. Πάντως γεγονός παραμένει ότι το περιβάλλον των ΤΕΙ ελάχιστα συντείνει στην ενίσχυση της θέλησης των σπουδαστών για την ουσιαστική μελέτη του αντικειμένου της κοινωνικής εργασίας.

Συμπερασματικά μπορώ να πω ότι η κατάσταση στον χώρο της εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών είναι απογοητευτική. Αυτό που η εκπαίδευση αυτή παράγει δεν είναι κοινωνικοί λειτουργοί, ικανοί να μπορούν να αναλάβουν ρόλους ηγεσίας, έρευνας ή κοινωνικού σχεδιασμού, μα ούτε στην παροχή υπηρεσιών και σε ρόλους που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες μιας μοντέρνας και εξελισσόμενης κοινωνίας που έχει προβλήματα πολύ πιο περισσότερα από αυτά που αντιμετώπιζε η χώρα μας εδώ και 30 χρόνια.

Η άπουη ορισμένων κοινωνικών λειτουργών και ορισμένων δασκάλων της κοινωνικής εργασίας, να παραμείνει η κοινωνική εργασία στο επίπεδο εκπαίδευσης που είναι σήμερα, σκέπτονται ότι ίσως χάσει τις φιλανθρωπικές της αξίες και την επαφή με τον μέσο άνθρωπο και τα προβλήματά του, είναι εξωπραγματική και δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα της ζωής του μέσου Έλληνα πολίτη σήμερα. Η άλλη σκέψη μερικών συναδέλφων και κοινωνικών λειτουργών ότι θα πρέπει να διατηρηθούν οι σχολές εκπαίδευσης κοινωνικών λειτουργών, όπως είναι σήμερα με κάποια αναβάθμιση, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί όχι μόνο γιατί δεν υπάρχουν οι προϋποθέσεις, αλλά γιατί και να υπήρχαν δεν θα έβγαζαν το επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας από την αποτελμάτωση που βρίσκεται σήμερα, όπως αναφέρθηκα παραπάνω.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Πιστεύω ότι το ζήτημα της εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών θα λυθεί μέσω μιας ριζοσπαστικής αναδιάρθρωσης του υπάρχοντος σήμερα συστήματος εκπαίδευσης. Μιας εκπαίδευσης που όπως αναφέρεται στις προτάσεις της Ομάδας Εργασίας για το Αττικό Πανεπιστήμιο, θα καταστήσει ικανούς τους αποφοίτους.

- α) Να στελεχώνουν ανώτατες διοικητικές θέσεις κοινωνικών υπηρεσιών.
- β) Να σχεδιάζουν και να προγραμματίζουν κοινωνικά προγράμματα.
- γ) Να αναπτύσσουν επιστημονικές μεθόδους για την ανάλυση της πρακτικής στον χώρο των κοινωνικών και ανθρωπίνων προβλημάτων.
- δ) Να συμμετέχουν σε ερευνητικά προγράμματα.

Θα πρέπει να τονίσω στο σημείο αυτό, ότι μια επιστήμη χωρίς έρευνα, χωρίς ερευνητικά προγράμματα είναι μη ζώσα, είναι νεκρή. Και πολύ φοβάμαι, ότι η κοινωνική εργασία σήμερα στην Ελλάδα, τείνει προς κατεύθυνση αυτή.

Γι' αυτό πιστεύω στην ανάγκη Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης των κοινωνικών Λειτουργών που θα τους ανοίξει όχι μόνο τους δρόμους της έρευνας και της διοίκησης και του κοινωνικού σχεδιασμού, αλλά κυρίως θα τους δώσει τα μέσα και τα εφόδια να χειρίζονται αποτελεσματικά όλα εκείνα τα προβλήματα που μαστίζουν σήμερα την κοινωνία μας και που παραμένουν άλυτα.

Δεν εισηγούμε Πανεπιστημιακή Σχολή Κοινωνικής Εργασίας που θα δημιουργήσει μια «ελίτ» διανοομένων Κοινωνικών Λειτουργών που θα είναι τρόπο τινά ξεκομμένοι από την μεγάλη μάζα αυτών που είναι στον εργασιακό χώρο, αλλά μια Πανεπιστημιακή Σχολή που θα συμβάλλει στην εξύγωση της εκπαίδευσης όλων αυτών που ασχολούνται και θα ασχοληθούν με την κοινωνική εργασία. Γι' αυτό δεν πιστεύω ότι μια μεταπτυχιακή Σχολή Κοινωνικής Εργασίας, όπως μερικοί πιστεύουν, θα ανταποκριθεί στην ολότητα των εκπαιδευτικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουμε σήμερα στην κοινωνική εργασία. Και βέβαια δεν αποκλείω την καθιέρωση μεταπτυχιακού προγράμματος στο μέλλον, σαν συνέχεια της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης με την πρόσδεση δύο ετών που θα δίνει έμφαση προς μια συγκεκριμένη επιστημονική κατεύθυνση στην κοινωνική εργασία, πλην όμως αυτή την χρονική περίοδο και με τις επικρατούσες συνθήκες στο τωρινό εκπαιδευτικό σύστημα των κοινωνικών λειτουργών και του γενικού συστήματος εκπαίδευσης στην ανώτατη παιδεία, η ίδρυση ενός τέτοιου προγράμματος, όπως μια ομάδα έχει εισηγηθεί, είναι εξωπραγματική.

Δεν θα υπεισέλθω στις λεπτομέρειες για το πως θα γίνει η μετάταξη από τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα στον χώρο της Ανώτατης Παιδείας. Απλώς θέλω να εκφράσω μερικές γενικές σκέψεις που έχουν σχέση με την επιτυχή μετάταξη από τον ένα εκπαιδευτικό χώρο στον άλλο.

1. Σε ποιο Πανεπιστήμιο θα ενταχθούν οι σχολές Κοινωνικής Εργασίας που υπάρχουν σήμερα, είναι βασικής σπουδαιότητας. Η πολιτική βούληση της Πολιτείας έχει εκφραστεί στο παρελθόν και επιβεβαιώθηκε πριν λίγα χρόνια για την ένταξη των Σχολών στο υπό Ίδρυση Αττικό Πανεπιστήμιο ή στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Η γνώμη μου είναι ότι η Σχολή ή το Τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας λόγω της ιδιομορφίας στην εκπαίδευση των Κοινωνικών Λειτουργών, πρέπει να ενταχθεί σε ένα αστικό Πανεπιστήμιο είτε αυτό λέγεται Αττικό, είτε αυτό λέγεται Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

2. Το Πανεπιστημιακό τμήμα της κοινωνικής εργασίας θα πρέπει να είναι τετραετές με ένα βαθμό ανεξαρτησίας, για να μπορεί να αποφασίζει, με βάση ορισμένα κριτήρια, ποιοί μπορούν να γίνουν δεκτοί και ποιοί όχι.
3. Η φοίτηση όπως ήδη αναφέρθηκε, να είναι τετραετής. Τα δύο πρώτα χρόνια θα καλύπτουν γενικά μαθήματα και τα δύο τελευταία θα περιλαμβάνουν εξειδίκευση, είτε στην κοινωνική πολιτική και κοινοτικό σχεδιασμό, είτε στην κλινική πρακτική με έμφαση στις μεθόδους με άτομα και ομάδες, είτε τέλος στην γεροντολογία, παιδική προστασία κ.λπ.
4. Στη μεταβατική περίοδο από τον ένα εκπαιδευτικό χώρο στον άλλο, θα βρουν τη λύση τους ορισμένα προβλήματα που έχουν σχέση: α) με το εκπαιδευτικό προσωπικό των σχολών κοινωνικής εργασίας των ΤΕΙ και ιδιαίτερα με την μετεκπαίδευση αυτών που έχουν τα προσόντα, β) την σταδιακή απορρόφηση των ήδη φοιτούντων σπουδαστών στα ΤΕΙ και γ) την σταδιακή εκπαίδευση των αποφοίτων κοινωνικών λειτουργών. Η λύση των προβλημάτων αυτών δεν είναι τόσο εύκολη, αλλά είναι εφικτή και θα πρέπει να είναι από τα πρώτα μέληματα της Πανεπιστημιακής Σχολής Κοινωνικής Εργασίας.

Είναι ιστορική ανάγκη η Κοινωνική Εργασία στην χώρα μας να αποτελματωθεί και να πάρει την θέση που της ανήκει μέσα στον ελληνικό χώρο για το καλό του επαγγέλματος και της κοινωνίας μας ειδικότερα.

Χρειάζεται δουλειά και παραμερισμός προσωπικών συμφερόντων. Εάν το κάνουμε αυτό με σύνεση και προγραμματισμό, αναμφίβολα θα υπάρξει επιτυχία. Είμαι γνώστης της απογοήτευσης που πολλοί από τους πρωτεργάτες στον χώρο της κοινωνικής εργασίας νοιώθουν γιατί οι επανειλημμένες προσπάθειές τους να επισημάνουν την ανάγκη ανώτατης εκπαίδευσης, δεν έχουν φέρει αποτελέσματα. Ίσως είναι καιρός για μια νέα στρατηγική ενημέρωσης και ενεργειών που θα επισημαίνουν την διασύνδεση που υπάρχει μεταξύ της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών και του Κράτους Κοινωνικής Πρόνοιας που η Πολιτεία θέλει να επιτύχει.